

Türkiye’de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerin Sosyolojik Özellikleri

Cemal ALTAN*

Özet: Parlamentolar, temsili demokrasinin gerçekleştiği kurumlardır. Doğrudan demokrasinin imkansız hale geldiği günümüzde, bireyler yönetime katılımlarını temsilciler aracılığıyla sağlarlar. Temsilciler, aynı zamanda hemen hemen dünyanın her yanında vatandaşlara ait olan egemenlik haklarını da yine onlar adına kullanırlar. Bireyler temsilcilerine bu hakları verirken, kendi çıkarlarını en iyi temsil edecek kişileri seçerek parlamentoya göndermeye azami çaba gösterirler. Bu açıdan temsilcilerin oluşturduğu parlamentonun toplumun genel özelliklerini yansıtacak niteliklere sahip olması gerekir. Toplumdaki yaygın deyimle “parlamento toplumun aynasıdır” söylemi de tam bu anlatılanların en kısa ifadesidir. Parlamento, toplumu temsil etme ölçüsünde demokratiktir. Bu nedenle parlamentonun temsiliyet ölçüsü aynı zamanda demokrasiyle de yakından ilgilidir. Parlamentoların temsiliyet dereceleri arttıkça demokrasiye de büyük oranda yaklaşacaklarından şüphe yoktur. Sadece belirli elit kesimlerin temsilcisi niteliğindeki parlamentolar, demokratik anlamda çok tercih edilecek yapılar değildir. Ancak bunun yerine toplumun her katmanını -eşit olmasa da- temsil etme niteliğine sahip parlamentolar, göreceli olarak demokratik sayılırlar. Çalışmanın konusu olan Türkiye’de 1950-1960 döneminde, önceki dönemlere göre biraz daha iyi olsa da yukarıda sözü edilen düzeyde temsil olanağının sağlanabildiğini söylemek güçtür. Gerek cinsiyet, gerek eğitim düzeyleri, gerek meslek dağılımları, gerek yaş dağılımları ve gerekse de bilinen yabancı diller dağılımı açısından temsil oranının arzu edilen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Parlamento, Parlamenter Davranış, Toplumsal Temsil, Parlamenter Temsil

The Sociological Characteristics of Turkish Parliaments Between 1950 and 1960

Abstract: Parliaments are institutions those carry out representative democracies. Due to impossibility of direct democracy today, individual participate administration through their representatives. Representatives also use sovereignty in the name of individuals all around the world. While give these rights to their representatives individuals, try to make their best for electing representatives who protect their interests best. In this regard, parliament that is constituted by representatives should have the qualities that resemble the general features of society. The idiom which is “parliament is the mirror of the society” is the brief expression of these features. Parliament is democratic in the level of its representation of the society. Therefore, the level of representation of the parliament is closely related with democracy. There is no doubt that the increase of the representation will bring parliament closer to democracy. The parliaments those are representatives of some certain elites would not be preferred much. However, parliament that represents every stratum of society –although not equal- is considered as democratic. For the period of 1950 and 1960, which is the theme of this study, it is difficult to say that, the level of representation mentioned above is achieved in

* Yrd.Doç.Dr., Mersin üniv. İİBF Kamu yönetimi

the parliament of Turkey. The representation in terms of, gender, education, occupation, age or foreign language wasn't on the level required.

Keywords: Parliament, Parliamentary Behavior, Societal Representation, Parliamentary Representation

Giriş

Parlamento, halkın temsilini sağlayan bir organdır. Halkın temsiliyetini sağladığı için de temsili demokrasi kadar eski bir yapıdır. Özellikle Sanayi Devrimiyle birlikte yönetimde temsil kavramının ortaya çıkması, parlamentoları daha önemli hale getirmiştir. Daha önceleri krallara danışmanlık hizmeti yaparken Sanayi Devrimiyle birlikte ortaya çıkan yeni sınıf olan Burjuvazinin güçlenip, yönetime ortak olma taleplerinin artmasıyla birlikte Parlamentoların işlevlerinde de değişiklikler ortaya çıkmaya başladı. Önceleri danışmanlık birimleri olan parlamento, bu defa kralın yanında karar alan ikinci bir güç oldu. Parlamentoların güçlenmeye başlaması zamanla bu kurumların önemini de arttırmaya başlamıştır. Parlamentolar günümüzde de halk adına yönetim görevinde bulunan en önemli kurum halini almıştır.

Elit grup olarak nitelendirebileceğimiz milletvekilleri içinde bazı toplumsal gruplar aşırı şekilde temsil edilirken, bazı toplumsal kesimler de toplum içindeki varlıklarına oranla çok daha az oranda temsil edilmektedirler. Bu durum Türk siyasi elitleri için de geçerlidir (Çağlar ve Arslan, 2000:502). Söz konusu elit grup, özellikle yaş, cinsiyet, mesleki geçmiş, eğitim düzeyi ve görülen eğitimin türü gibi sosyal faktörler açısından ele alınıp incelendiğinde bu eşitsizlik açık bir şekilde gözler önüne serilir (Arslan, 2005:57).

Milletvekillerinin yetiştikleri sosyal çevre, statüleri, kişilik özellikleri, toplum genelindeki yapıyı yansıtmıyorsa halktan kopuk, halkın desteğine dayanmayan, bu nedenle toplumsal meşruiyeti zayıf bir parlamento söz konusu olacaktır. Özellikle halk arasında çok ünlü bir deyim haline gelen "parlamento toplumun aynasıdır" sözü parlamentoların temsiliyetini anlatmaktadır. Toplumsal yapıyı en iyi şekilde temsil eden parlamentolar, toplumsal sorunları algılama ve çözmede de başarılı olurlar. Tersine bir durum söz konusu ise, yani meclisin toplumu temsil etme derecesi düşük ise toplumsal beklentilere cevap vermek zorlaşacaktır. Bunun da büyük sakıncalarının olacağı bilinmektedir. Örneğin, nüfus bakımından genç olan bir ülkenin parlamentosunun yaş ortalaması çok yüksekse, daha çok radikal kararların alınmasını bekleyen topluma, muhafazakara kararlar dayatılmaya çalışılacak, toplum genelinde parlamentoya karşı bir güvensizlik doğacak, bu da zamanla halkın parlamentoya karşı soğumasına belki de zamanla siyasetten uzaklaşmasına, siyasete yabancılaşmasına yol açacaktır.

Milletvekillerinin sosyolojik özellikleri, dönem dönem farklılıklar göstermektedir. Ülkenin gelişme düzeyine paralel olarak bu farklılıkların görülmesi doğaldır. Milletvekillerinin yetiştikleri ortam, toplumsal statüleri ve kişilik özellikleri, bu farklılığın temel nedenlerindedir. Bu durum, ülke düzeyinde uygulanan her türlü ekonomik, sosyal, siyasal vb. politikaları doğrudan etkilemektedir. Milletvekillerinin mesleki açıdan bürokrat, teknokrat ya da serbest meslek sahibi olması, yaş olarak genç veya yaşlı olması, cinsiyet olarak erkek veya kadın olması vb. özellikleri, alınacak meclis kararlarına bakış açılarını etkileyecektir. Bütün bu özellikler, parlamentonun sosyolojik yapısının ülkede uygulanan politikalarla ne kadar yakından ilgili olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakılınca, toplumsal, ekonomik, siyasal, dış politika ve hemen hemen her konuda kanun yapma yetkisini elinde bulunduran Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üyelerinin sosyolojik özellikleri, toplumun sosyolojik özelliklerini ne kadar çok yansıtırsa, alınacak kararların toplumca benimsenmesi de o kadar kolay ve çabuk olacaktır. Parlamentonun sosyolojik yapısı, ülkede uygulanacak politikaları belirleme sürecinde son derece önemlidir.

Özellikle ülkemizin cumhuriyetin ilanından günümüze, geçirdiği büyük ve hızlı değişimler, seçme ve seçilme hakkının gittikçe yaygınlaşması, teknolojik gelişmelerin ülkede olup bitenleri yurdun en uç köşesine kadar taşınması sonucu siyasete katılımın artması, parlamentonun yapısını daha ilginç hale getirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında çoğunlukla kentlerde yaşayanların siyasete ilgi duymaları, buna karşın kırsal kesimde yaşayan kesimin siyasete katılımının göreceli olarak az olması, parlamentoda da yansımaları bulmuş, parlamentoda kent kökenli milletvekili sayısının kır kökenli milletvekili sayısından çok olmasına neden olmuştur. Örneğin yine aynı dönemlerde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmemiş olması, daha sonraki dönemlerde de toplumsal yapı gereği kadınların siyasete yok denecek kadar az katılması, mecliste kadın milletvekillerinin sayısının az olmasında önemli bir etken olmuştur.

Siyasal katılımın giderek yaygınlaşması, özellikle de 1950'den günümüze kadar olan dönemde kağıt üzerinde de olsa çok partililiğin yaşanması, seçme ve seçilme hakkının yaygınlaşması, ülkedeki gelişmelerin yavaş yavaş ülkenin en uç köşelerine kadar ulaşması, meclisin sosyolojik yapısını da büyük oranda etkilemiştir. Çok partili hayata geçişten bugüne oluşan parlamentolar, çok farklı sosyolojik özelliklere sahip milletvekilini içinde barındırmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda TBMM tarafından yayınlanan meclis albümleri taranarak milletvekillerinin eğitim düzeyleri, meslek dağılımları, yaş dağılımları,

cinsiyet dağılımları, yabancı dil dağılımları incelenmeye çalışılmıştır. Albümlerden toplanan bilgiler çizelgelere dönüştürülerek dönemler arasında karşılaştırma yapmayı kolaylaştırma amaçlanmıştır. Ardından çizelgeler yorumlanarak Türk Parlamentolarının geçirdiği değişimler gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın konusunu 1950-1960 dönemi oluşturmaktadır. Özellikle çok partili yaşama geçişin ilk dönemi olması nedeniyle ilginç sonuçlara varılacağı varsayımıyla araştırma, 1950-1960 dönemiyle sınırlandırılmıştır. Bu anlamda çalışmada tarihsel ve betimsel yöntem birlikte kullanılmıştır.

1950-1960 Döneminin Özellikleri

1946'da çok partili hayata geçişle birlikte, Türk siyasetinde yeni bir dönem başlamış oldu. Böylece Türkiye'de yaşayan bizler, 23 yıllık tek parti döneminden sonra ilk defa birden çok partinin seçimlerde parlamentoya temsilci sokma mücadelesi verdiği bir siyasal yaşama tanık olduk.

Bu dönemde yapılan seçimler önce 1946 yılında çıkarılan 4918 sayılı yasanın getirdiği hükümlerle yapıldı. Bu yasa Türkiye'nin ilk tek dereceli seçimini düzenleyen yasaydı (Sezen, 1994:239). Daha sonra 1950 seçimleri öncesinde 5545 sayılı yasa önceki yasanın yerine uygulanmaya başlandı. İlk kez 1950 seçimlerinde uygulanan bu yasa seçimin yöntemiyle ilgili yenilikler getirdi (Abadan-Unat, 1966:73).

Gerçi 1946 seçimlerini de yine tek parti döneminin yegane partisi CHP kazanmıştı. Ancak, burada önceki döneme göre temel farklılık, iktidardaki partinin uygulamalarını kontrol edebilecek ciddi bir muhalefetin örgütlü olarak ortaya çıkmış olması ve muhalefetin siyasal mücadeleyi yasal bir çerçevede yapmaya başlamasıydı.

1950'ye gelindiğinde ise 27 yıldır ülkeyi yöneten CHP'nin iktidarını kaybederek, muhalefet partisi konumuna düştüğü görülmektedir. Artık Türkiye'de CHP'den farklı düşünen, ilk etapta CHP içinden çıkıp, bu partinin kontrolünde siyasi faaliyet göstereceği beklentisinin tam tersine CHP'den tamamıyla farklı bir programı benimseyen, yeni bir siyasi güç ortaya çıkmıştır. Bu güç de Demokrat Parti'dir. Demokrat Parti, parlamentoya en çok milletvekili sokan parti olması nedeniyle de parlamentonun eskisinden çok daha farklı sosyolojik özelliklere sahip milletvekillerinden oluştuğu görülmektedir.

Demokrat Parti, iktidar gücünü en iyi şekilde kullanarak 27 Mayıs 1960'a kadar parlamentoda en çok temsilci barındıran parti olmuştur. Daha önceki dönemde (1950'de) parlamentoya girme hakkı kazanan milletvekillerinin büyük bir çoğunluğu daha sonraki iki yasama döneminde (1954, 1957'de) de

meclise girme hakkı kazandıklarından, meclisin sosyolojik yapısında 1950-1960 döneminde 10 yıl boyunca fazla bir değişim göze çarpmamaktadır.

1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Eğitim Düzeyleri

Bireylerde istenmedik davranışları azaltmaya ve istedik davranışları geliştirmeye çalışan eğitim, aynı zamanda bireylerin siyasallaşmalarını da sağlayan etkenlerin başında gelir. Eğitim, gelişmiş ülkelerde yarattığı bilinçle bireylerin siyasetle daha fazla uğraşmalarını sağlar. Bireylerin eğitim düzeyleri siyasete bakışlarını da etkiler. Eğitim düzeyleri yükseldikçe bireylerin siyaseti bir amaç olarak görmelerine neden olur. Ancak eğitim düzeyi düşük bireyler siyaseti daha fazla çıkar sağlamak için bir araç olarak görürler.

Eğitim düzeyi de parlamentonun demokratikleşme düzeyini ölçen araçlardan biri olarak kullanılır. Parlamentonun eğitim düzeyi arttıkça parlamentoda demokratik eğilimlerin, hoşgörünün ve uzlaşma kültürünün artacağı umulur. Ancak yapılan bazı çalışmalar bunu pek de doğrulayıcı nitelikte değildir. Örneğin Özer Ozankaya'nın 1960'lı yıllarda üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe hatta okulda kalma süresi arttıkça daha az eğitilmiş olanlara genel oy hakkının tanınmasını evet diyenlerin oranı azalmaktadır. Yani eğitim düzeyi yükseldikçe daha düşük eğitim seviyesindeki insanlara genel oy hakkının tanınmasını isteyenlerin oranı azalmaktadır Ozankaya (1966:53). Ancak bu çalışmanın ortaya çıkardığı bu bulguya karşın; yine de eğitim bireylerin siyasal hoşgörüsünü arttıran bir etken olarak görülür.

Eğitim bir yandan kültürün duygusal ve bilişsel içeriğini öğrenmesini, diğer yandan da bireylerin siyasal konular hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar. Böylece siyasal konularda eğitilmiş olan bireyler etkinlik duygusuna sahip olarak siyasetle daha fazla uğraşacak ve çoğu zaman başarılı da olacaklardır.

Çizelge:1
1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Eğitim Düzeyleri Dağılımı

	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite	
	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)	sayı	(%)
1950	21	4.3	34	7	54	11	378	78
1954	14	2.6	27	5	61	11.2	439	81
1957	39	6.4	41	6.7	78	12.8	452	74

Kaynak:Meclis albümlerinden toplanan bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 1'den de kolayca izlenebileceği gibi; 1950 parlamentosunda milletvekillerinin yaklaşık % 4'ü ilkokul, % 7'si ortaokul, % 11'i lise, % 78'i de üniversite mezunudur. Bir sonraki dönemde, yani 1954 parlamentosunda da buna yakın oranlar söz konusudur. Bu dönemde ilkokul mezunlarının oranı düşmüş, lise ve üniversite mezunlarının oranı ise az da olsa yükselmiştir. Yine 1957 seçimleriyle oluşan parlamentoda da ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunlarının oranı yine bir önceki döneme yakın bir oranda seyretmiştir.

Bu dönemde ülkemizde genel eğitim düzeyinin çok düşük olmasına karşın, meclisin eğitim düzeyinin bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü Türkiye nüfusunun ancak %25'inin okur-yazar olduğu, okur-yazar olanların da %70'inin ilkokul, %20'sinin ortaokul, %18'inin lise ve %3.3'ünün üniversite mezunu olduğu bu dönemde milletvekillerinin %78'inin üniversite mezunu olması, meclisin toplumsal yapıyı yansıtmadığını, meclisin eğitim düzeyinin ülke genelindeki eğitim düzeyinden çok yüksek olduğunu göstermektedir.

Üniversite mezunlarının kendi içindeki dağılımına bakacak olursak; bu dönemde hukuk fakültesi mezunları, üniversite mezunlarının içerisindeki en büyük grubu oluşturduğunu görmekteyiz. 1950,1954 ve 1957 parlamentolarında, hukuk fakültesi mezunlarının oranı yaklaşık %30-32 düzeylerinde seyretmektedir. Bu dönemde Hukuk fakültesi mezunlarının bu denli çok olmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Avukatlık mesleğinin toplumda prestijli bir meslek olarak görülmesi ve nedenle de toplumda, avukatlara önemli oranda prim tanınması.
2. Avukat-müvekkil ilişkilerinin politikacı-seçmen ilişkisine benzemesi. Parlamenteoya seçilen hukukçu milletvekilinin, meclise gittiğinde de kendi çıkarlarını korumaya devam edeceğine olan toplumsal inanç.
3. Hukukun , yavaş bir değişim süreci geçirmesi nedeniyle, avukatların politikaya atılınca mesleklerini unutarak yitirme tehlikeleri olmadığından siyasete rahatça katılabilmeleri,
4. Avukatlık mesleğinin yasa yapma süreciyle yakından ilişkili olması ve hukuk bilgisiyle parlamenteoya seçilen milletvekilinin yasa yapma konusunda başarılı olması, bu meslek grubundakilerin siyasette çok kalabalık sayıda boy göstermesine olanak sağlamaktadır.
5. Giderek karmaşıklaşan bir toplumsal yapıda sorunların üstesinden ancak hukuk bilgisi olanların gelebilecekleri inancının toplumda yaygın olması gibi nedenler, hukukçuların mecliste çok büyük sayılarda temsil edilmesine yol açmıştır.

Yine özellikle ticari ve ekonomik büyüme, bir çok toplumda avukatların siyaset alanında kalabalık sayıda boy göstermesine yol açmıştır. Büyüyen ekonomi, ulaştırma, haberleşme, sigortacılık, madencilik ve çeşitli mali kurumları büyük boyutlara ulaştırırken, ekonomik çıkar çatışmaları da hem şirketler arası hem de işçi ve işveren arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmaya başlamıştır. Bu ilişkilerde hukukçular birden stratejik bir önem kazanmışlardır. Türkiye'de de ekonomik gelişme ve kapitalist büyüme sonucu, çıkar çatışmaları yoğunlaşmış, değişen üretim ilişkileri, toprak bölüşümlerini ve kapital birikimlerini alışılmamış ölçülerde etkilemiş ve ister istemez bir çok hukukçu, problem çözücü olarak görülmeye başlamıştır. Bu yeni stratejik görevlerindeki başarılarını politikada da denemeye başlamışlar ve meclise girme konusunda başarılı da olmuşlardır.

Çizelge:2
Üniversite Mezunlarının Kendi İçlerindeki Dağılımı

Eğitim Durumu	Dönem					
	1950		1954		1957	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hukuk	148	30.4	175	32.3	197	32.3
Tıp Fakültesi	58	11.9	60	11.1	62	10.2
İkt.Tic. İl.Ak.	20	4.1	37	6.8	30	4.9
Mimarlık-Müh.	33	6.8	42	7.7	51	8.4
Askeri Okul	28	5.7	26	4.8	29	4.7
Siyasal Bil.Fak.	31	6.4	35	6.5	32	5.2
Doktora	6	1.2	6	1.1	6	1.0
Diğer	42	8.6	28	5.2	28	4.6
Toplam	378	77.6	439	81	457	74.1

Kaynak: TBMM albümlerinden alınan bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 2'de de görüldüğü gibi, ikinci büyük milletvekili grubunu da tıp fakültesi mezunları oluşturmaktadır. Her üç parlamento döneminde de yaklaşık % 11 oranında mecliste temsil olanağı bulabilen bu grubun çokluğu, doktorluk mesleğinin toplumdaki popülaritesinden kaynaklanmaktadır.

Bu üç dönemde, üçüncü büyük meslek grubu mimar ve mühendislerden oluşan gruptur. Teknokrat sınıfı olarak da adlandırabileceğimiz bu sınıfın söz konusu olan üç dönemde mecliste temsil oranı yaklaşık % 6-8 arasındadır. Ülkenin modernleştirilmesi ve ekonomik darboğazdan kurtulmanın ancak teknokratlarla mümkün olabileceğine olan inanç, teknokrat sınıfın meclisteki sayısını arttırmıştır.

Milletvekillerinin Meslek Dağılımı

Parlamento üyelerinin kurumsallaşmaya ve profesyonelliğe katkıları ve aynı zamanda yaygın temsil olanağı sağlaması nedeniyle meslek dağılımı demokratikleşme ölçütlerinden biridir. Parlamento, ne kadar geniş bir meslek yelpazesine sahip olursa o ölçüde temsil niteliği güçlü ve demokrasiye de uyumlu hale gelir. Aksi durumda yani sadece toplumda sınırlı belirli elit meslek gruplarından oluşan parlamentolar, temsiliyet açısından zayıf ve demokratik açıdan da güçsüz parlamentolardır. Bu tabi ki hiçbir demokratik toplumda arzu edilen bir durum değildir. Ancak hiçbir toplumda bütün meslek gruplarının eşit bir şekilde temsil edilmesi çok da olanaklı bir şey değildir. Bunun yerine ideal olan az da olsa geniş bir yelpazede mümkün olduğunca farklı meslek gruplarının az sayıda da olsa parlamentoda temsilini sağlayan bir yapının oluşması için uğraş vermektir.

Çizelge:3
1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Meslek Dağılımı

	Dönem					
	1950		1954		1957	
Meslek	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Hukukçu	121	24.2	118	21.8	145	23.8
Doktor	58	11.5	50	8.9	54	8.6
Mimar-Müh.	6	1.2	8	1.2	14	2.3
Çiftçi	46	9.4	36	6.6	58	9.5
Tüccar	84	17.2	81	14.9	101	16.6
Asker	24	4.9	20	3.7	20	3.3
Öğretmen	11	2.3	23	4.2	18	3.0
Öğretim Elemanı	13	2.7	20	3.7	18	3.0
Bürokrat	81	16.6	107	19.7	88	14.4
Yerel Yönetici	10	2.1	32	5.9	39	6.4
Diğer	35	7.1	34	6.7	60	9.3

Kaynak: TBMM albümlerinden alınan bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 3'te görüleceği gibi 1950-1960 Dönemi parlamentolarında meslek dağılımı açısından en büyük grubu hukukçular oluşturmaktadır. 1950, 1954, 1957 dönemlerinde meclis üyelerinin yaklaşık % 27'si hukukçudur. Bu grubu serbest avukatlar, hakimler ve savcılar oluşturmaktadır. Mecliste hukukçuların sayıca fazla olmasının nedenlerini yukarıda "Milletvekillerinin eğitim düzeyleri" başlığı altında incelediğimiz için bu bölümde tekrar değinmeyeceğiz. Ancak özellikle avukatlık mesleğinin önemli bir özelliğinden daha söz etmekte yarar vardır. Bu meslek grubundakiler,

kanunları kurumları ve bürokrasiyi iyi tanıdıkları için eğitim düzeyi düşük bireylere vekillik ve önderlik yaparlar. Bu da onların siyasette daha çok kabul görmelerini sağlar. Nitekim parlamentoda hukukçu milletvekili oranının yüksek olması rastlantı olmasa gerek (Arı, 1993:91).

Bu dönemde, ikinci büyük grubu ticaretle uğraşanlar oluşturmaktadır. Kamu kesiminin sürekli kan kaybetmesi ve özel kesimin giderek güçlenmesi sonucu, ticaretle uğraşan kesim, büyüyen ekonomide ve gelişen demokratik ortamda yaratılan olanaklardan giderek daha büyük destek görmüş ve toplumsal ağırlığına ters orantılı olan parlamentoda temsil gücünü sürekli arttırabilmiştir.

Tek partili dönemin devletçilik politikasının bir sonucu olarak parlamentoya yansıyan en önemli özellik, bürokrat kesimin de parlamentoda büyük oranda temsil edilmesidir. Bu dönemde bürokratlar, meclisin yaklaşık % 18'ini oluşturmuşlardır.

Bu dönemde dikkati çeken bir başka nokta da ülkede nüfusun büyük bir kısmını oluşturan çiftçilerin sayıları oranında parlamentoda temsil edilmemesidir. Bunun en temel nedenlerinden bu kesimin eğitim düzeyinin düşüklüğü ve bu nedenle de siyasal bilgilenme ve örgütlenme bilincinin yeterli düzeyde oluşmamasıdır (Lewis ve Michael, 1981:525-526).

Daha önce de değindiğimiz gibi, doktorluk mesleğinin toplumdaki popülaritesi, doktorların mecliste önemli sayılabilecek meslek gruplarından biri olmasını sağlamıştır.

Bu dönemde dikkat çeken bir başka meslek grubu da yerel yöneticilerdir. Bu grup, ağırlıklı olarak belediye başkanlarından oluşmaktadır. Belediye Başkanlığı yapmış olan kişilerin halk tarafından daha yakından tanınmış olması ve yerel yönetimdeki başarılarının mecliste de devam edeceğine olan inanç, bu grubun parlamentoda çok sayıda temsil edilmiş olmasına yol açmıştır.

Milletvekillerinin Yaş Dağılımı

1942 yılında çıkarılan 4320 sayılı “Mebus Seçimi Kanunu” seçilme yaşını 30 olarak belirlemiştir (md.10). Bu nedenle de bu dönemde milletvekillerin yaş ortalaması yüksekti. Parlamento üyelerinin yaşlarının yüksek olması, parlamentoda daha radikal ve daha uzun soluklu kararların almasını zorlaştırmaktadır. Çünkü yaş ilerledikçe bireyler muhafazakarlaşmaktadırlar. Muhafazakarlık kendi içinde üç farklı şekilde açıklanabilir. Birincisi, dindarlaşmak; ikincisi, statüko taraftarlığı; üçüncüsü de sahip olunan görüşlerin pekişmesidir (Sitembölükbaşı, 2001:76). Yine bununla birlikte,

bireyler yaşlandıkça daha otoriter kişiliğe sahip olurlar (Alkan, 1989:94). Bireylerin yaş ilerledikçe otoriterleşmesi, meclisin yaş ortalaması yükseldikçe otoriter bir niteliğe bürünmesi sonucunu doğurur ki, bu durum hiç arzu edilmez. Çünkü parlamentoların demokratik bir yapıya bürünmesi için uzun yıllar mücadele verilmiştir. Ancak parlamentonun yaş ortalamasının yüksekliği sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Türk Milletvekillerinin yaş ortalaması, bir çok ülkenin parlamento üyelerinin yaş ortalamasından düşüktür (Frey, 1965:71).

Batı demokrasilerinde milletvekillerinin yaş ortalamaları da demokratikleşme açısından bir ölçüttür. Yukarıda da değindiğimiz gibi ülkelerin parlamentolarında temsilcilerin yaş ortalaması ne kadar düşük olursa, demokratik eğilimler de o oranda yüksek olacaktır. Bu açıdan ülkelerin genel anlamda demokratikleşmesi bir anlamda parlamentoların da demokratik yapıda olmasına bağlıdır.

Türkiye'de 1950'lere kadar meclisin yaş ortalaması oldukça yüksek olmuş, Fakat Demokrat Partinin iktidara gelmesinden sonra büyük bir düşüş görülmüştür. Bu düşüş, eski milletvekillerinin yavaş yavaş siyaset sahnesinden çekilmeleri nedeniyle daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir.

Çizelge:4
1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Yaş Dağılımı

	Dönem					
	1950		1954		1957	
Yaş Grubu	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
30-34	40	8.2	40	7.3	30	4.9
35-39	104	21.3	95	17.5	124	20.3
40-44	76	15.6	149	27.5	119	19.5
45-49	72	14.8	89	16.4	143	23.4
50-54	50	10.3	62	11.4	62	10.2
55-59	73	15.0	38	7.0	62	10.2
60-64	42	8.6	45	8.3	36	5.9
65-69	27	5.5	17	3.1	21	3.4
70-74	3	0.6	7	1.3	10	1.6
75-79	-	-	-	-	3	0.5
Ortalama	47.5		46.2		46.1	

Kaynak: TBMM albümlerinden alınan bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

İlk defa demokratik ölçülere yaklaşan bir sistemle yapılan seçimlerle oluşan 1950 parlamentosu, Türk siyasal hayatında yükselmekte olan burjuvazinin

genç temsilcileriyle dolunca, CHP'nin yaşlı kadroları tasfiye olmuş ve milletvekillerinin yaş ortalaması ani düşüş göstermiştir. Fakat bu yeni iktidar oluşumu her siyasal başlangıçta olduğu gibi, büyük dalgalanmaların ve çalkantıların içerisinde çıkıp geldiği için 1960'a kadar Demokrat Parti grupları, deneyim açısından süreklilik gösterememişlerdir. Demokrat Parti'nin parlamentoda büyük sayısal egemenlik kuran grupları, her dönem büyük ölçüde değiştikçe yaş ortalaması da yeni gelen üyelerin yaşlarının düşüklüğü nedeniyle sürekli bir düşüş göstermiştir.

1950 parlamentosu üyelerinin bir kısmının CHP kökenli olması nedeniyle milletvekillerinin yaş ortalaması bir miktar yüksek görülmektedir. Zamanla 1954 parlamentosunda bu ortalama 1950'ye göre, 1957 parlamentosunda da 1954'e göre bir miktar düşmüştür. Milletvekillerin yaş ortalamalarının düşmesinin önemli nedenlerinden biri de CHP'de görev yapan bazı yaşlı milletvekillerinin yavaş yavaş siyaset sahnesinden çekilmeleridir.

Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı

Cumhuriyet Dönemi'nde, Atatürk devrimleriyle birlikte yavaş yavaş kadınlara toplumsal hakları verilmeye başlanmıştır. Yasalarla tanınan bu haklardan bazıları şunlardır: Kadınların yasalar karşısında erkeklerle eşit olması, boşanma hakkı, eğitim, meslek seçimi, kamu görevleri yapma vb. haklar. Siyaset bilimi alanındaki en önemli haklardan biri de seçme ve seçilme hakkıdır. Ancak yasaların tanıdığı bu eşit haklar kadınların büyük çoğunluğu bakımından yeterince uygulamaya ulaşabilmiş sayılamaz (Ozankaya, 1986:320).

Çizelge:5
1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı

	Dönem					
	1950		1954		1957	
Cinsiyet	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	484	99.4	538	99.3	604	99
Kadın	3	0.6	4	0.7	6	1
Toplam	487	100	542	100	610	100

Kaynak: TBMM albümlerinden alınan bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 5'te de açıkça görülebileceği gibi, kadının siyasete katılımı gereğince sağlanamamıştır. Gerçi eğitim, iş yaşamına katılım gibi konularda da bu dönemde kadınlara yeterince olanak tanınmamıştır (Tezcan, 1984:117).

Türk kadını öncelikle anne ve eş olarak eğitilmiştir. Bu nedenle de koşulları ne olursa olsun bütün kadınların büyük çoğunluğu kendini anne ve eş olarak algılamaktadır. Bunun sonucu olarak da ilgi alanları evleri ve aileleridir. Kadınların çalışmalarının temel nedeni, ekonomik zorunluluk olarak belirlenmektedir. Böyle olunca da çalışma yaşamına bağlılıkları düşük olmaktadır (Gökçe, 1992:332).

Bu nedenlerin doğal sonucu olarak mecliste de kadın milletvekillerinin sayısı yok denecek kadar az olmuştur. Mecliste kadın milletvekillerinin sayısı dönem dönem değişmekle beraber çoğu zaman % 1'i bile zor bulmaktadır.

Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller Dağılımı

Yabancı dil bilmek insanlar büyük oranda bir toplumsal statü sağlar. Yabancı dil bilmek bir yandan bireylerin daha iyi işlerde çalışmasına olanak sağlarken, bir diğer yandan da toplumsal bir ayrıcalık da sağlar. Bu ayrıcalığı kullanarak bireyler, siyasette de etkin olmaya çalışırlar.

Bu dönemde ülkemizde yurt içinde yabancı dil öğrenmek kolay olmadığı için daha çok yurt dışına farklı alanlarda özellikle de üniversite eğitimi almak için gidenler iyi derecede dil öğrenerek dönmüşlerdir.

Zamanla ülkenin dışa açılması, batılı ülkelerle yakın ilişkiler, yurt dışına çıkışın eskiye oranla daha kolay ve anlamlı olması, eğitim amacıyla yurt dışına çıkanların sayısında büyük bir artış sağlamış, dış dünyayla bütünleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle dünyanın küçülmesi gibi nedenlerle ülkede yabancı dil furyası başlamış, bu furya kendini mecliste de hissettirmiştir.

Çizelge:6

1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller Dağılımı

	Dönem					
	1950		1954		1957	
Yabancı Dil	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Fransızca	241	49.2	271	50.0	295	48.4
İngilizce	84	17.2	102	18.9	128	21.0
Almanca	80	16.4	80	14.8	87	14.3
Arapça	28	5.7	23	4.2	22	3.6
Farsça	15	3.1	8	1.5	11	1.8
İtalyanca	6	1.2	6	1.1	10	1.6
Diğer	11	2.2	7	1.5	13	1.8
En Az Bir Yabancı Dil Bilenlerin Sayısı	298	61.2	343	63.3	390	63.9

Kaynak: TBMM albümlerinden alınan bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 6'dan da izlenebileceği gibi parlamentoda milletvekillerinin yaklaşık % 50'si en az orta derecede Fransızca bilmektedir. Fransızca bilenlerin oranının bu kadar yüksek olmasının en önemli nedeni 1950'li yıllarda Fransızca dilinin bütün dünyada en çok tercih edilen dil olmasıdır. Ayrıca ülkemizin Fransa'yla olan yakın diyalogu özellikle Kamu Yönetimi Sistemimizin Fransa örneği alınarak düzenlenmiş olması, çok sayıda bürokratin yurt dışına çıkarken gerek kendi istekleriyle gerekse de devletin zorlamasıyla Fransa'yı tercih etmeleri ve böylece Fransız kültürünün ülkemizde yaygınlık bulması da parlamentoda Fransızca bilenlerin sayısının bu denli yüksek olmasının nedenlerinden biridir.

Bu dönemde Parlamentoda en çok bilinen yabancı dillerden bir diğeri de İngilizcedir. Özellikle tek parti döneminden sonra liberal eğilimli Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle dış ülkelerden özellikle ABD ile ekonomik ilişkilerin arttırılması, Türk öğrencilerin eğitim amacıyla özellikle ABD ve İngiltere'ye gönderilmesi, İngilizcenin ülkede en çok konuşulan yabancı dillerden biri haline gelmesine yol açmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da parlamentoda İngilizce bilenlerin oranında da gittikçe yükselmeler görülmüştür.

Sonuç

1950'de Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle, parlamentoda görev yapan milletvekillerinin tek partili döneme göre daha renkli simalardan oluştuğu görülmektedir. Önceki dönemlerde parlamentoda görev yapan milletvekillerinin hemen hemen tamamı asker ve sivil bürokrasiden gelme insanlardı. DP'nin iktidarıyla birlikte az da olsa kırdan meclise seçilen çiftçiler başta olmak üzere serbest meslekle uğraşan avukat, teknokrat ve tüccar gibi çok farklı toplumsal kesimden insan parlamentoya girme başarısı göstermiştir. Bürokrasi eliti yerine serbest meslekle uğraşan daha çok sivil bir elit tabaka ülke yönetiminde söz sahibi olmaya başlamıştır.

CHP'nin tek parti döneminden kalan yaşlı politikacılar bu dönemde yerlerini daha genç milletvekillerine devretmişlerdir.

Parlamentonun yeni simalardan oluşması meclise de çok renklilik getirmiştir. Hem eğitim düzeyleri açısından, hem meslek açısından hem de yaş açısından parlamentonun profilinde çok büyük değişiklikler olmuştur. Ancak değişmeyen tek şey hala kadınların siyasete katılımının sağlanamamış olmasıdır. Bu dönemde kadınların parlamentoda temsili % 1'lere bile ulaşamamıştır. Bu da kadınların toplumsal haklarının hem de toplumsal yeterince verilmediğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (1966), *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Analizi*, Ankara: AÜ.SBF. Yayınları,
- Alkan, T. (1989), *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*, Ankara: Gündoğan Yayınları,
- Arı, M. (1991), *Siyasal Katılım: 1980 sonrası Türk Siyasal Sürecinde ANAP Ve ANAP Seçmen Profili*, Ankara:Gazi SBE
- Arslan, A. (2005), “Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasal Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2 s.53-66
- Çağlar, A. ve Arslan, A. (2000), “Cumhuriyet’ten Günümüze Türk Siyasal Liderleri: Atatürk’ten Demirel’e Üst Siyasal Elitler”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, s.499-514
- Frey, W.F. (1965), *The Turkish Political Elite*,: Massachusetts: MIT Pres.
- Gökçe, B. (1992) *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara:Savaş Yayınları
- Lewis, B. ve Michael S. (1981), “The Electoral Politics of the French Peasantry: 1946-1978” , *Political Studies*, v.29, no:4
- Ozankaya, Ö. (1986), *Toplumbilim*, Ankara: Tekin Yayınları,
- Sezen, S. (1994), *Seçim ve Demokrasi*, Ankara: Gündoğan Yayınları,
- Sitemböyükbaşı, Ş. (2001), *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler*, Ankara:Nobel Yayınları,
- Tezcan, M. (1984), *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Bilimleri Fakültesi Yayınları,
- 1950 TBMM Albümü
1954 TBMM Albümü
1957 TBMM Albümü